

Hrvati Papi — Papa Hrvatima

Ksenija RUKAVINA*

Sažetak

Članak donosi kraći pregled poruka koje su izrekli tijekom dvaju pastirskih pohoda Svetoga Oca — Ivana Pavla II. Hrvatskoj, 1994. i 1998. godine, visoki crkveni i državni dužnosnici s jedne te Papa s druge strane — s ciljem uočavanja usklađenosti, kao i mogućih razilaženja u shvaćanju i prihvaćanju izrečenih poruka uzimajući u obzir društveno-povijesne i kulturne okolnosti onoga vremena. U skladu s rečenim, članak kronološki slijedi Papine pohode Hrvatskoj, ističući glavne govornike: Svetoga Oca, dr. Franju Tuđmana — prvog hrvatskog predsjednika, Franju kardinala Kuharića, mons. Josipa Bozanića, nadbiskupa zagrebačkog i mons. Antu Jurića, nadbiskupa splitsko-makarskog. Njihove riječi i poruke ogledalo su trajnoga dijaloga između Svete Stolice i Hrvatske, dijaloga u kojemu se isprepliče hrvatska povijest i sadašnjost. Stoga su ovdje riječi u središtu promatranja.

Prvi Papin pohod, od 10. do 11. rujna 1994. god., bio je pod geslom: »Papa je s vama!« U vrijeme još nezacijeljenih rana uvjetovanih ratnim strahotama, budući da se tada još uvijek vodila borba za oslobađanje okupiranih područja Domovine, u vrijeme brojnih problema raseljenih, prognanih i izbjeglih osoba u Hrvatskoj, doista je bilo znakovito ovo Papino geslo, kao i njegove poruke mira te riječi vapaja, molbe i obećanja koje su izrekli hrvatski vjernici svome Papi.

Četiri godine kasnije, od 2. do 4. listopada 1998., u vrijeme poslijeratne obnove, uslijedio je drugi Papin pohod pod geslom: »Bit ćete mi svjedoci!« Ono izražava srž svih Papinih poruka i pouka. Svojim je drugim pohodom Sveti Otac htio osnažiti jedinstvo Katoličke crkve u hrvatskomu narodu, a time također dati snažan doprinos što čvršćem narodnom jedinstvu i državnom zajedništvu. Boraveći u Zagrebu i Splitu i tako povezujući dvojicu mučenika, kardinala Alojzija Stepinca i sv. Dujma, Papa je povezao i posvetio čitavu mučeničku povijest kršćanstva na ovim prostorima, koja je prema riječima mons. Josipa Bozanića, nadbiskupa zagrebačkog, »i mučenička i marijanska, jednom riječju svjedočka«.

Sveti Otac će i za vrijeme svojega trećeg pohoda na početku trećeg tisućljeća Hrvatskoj naglasiti nužnu potrebu svjedočke i mučeničke vjere. Hoće li taj njegov pohod biti nastavak dijaloga započetog u vrijeme prvih dvaju pohoda ili će to biti neki povratak na početak, pitanje je koje se nameće svakome od nas. Stoga ovaj članak želi iznijeti one divne poticajne riječi Hrvata Papi i Pape Hrvatima kako bi se što bolje pripremili za veličanstveni milosni događaj — treći pastirski pohod Svetoga Oca Hrvatskoj.

* Ksenija Rukavina, prof., Rijeka. Autorica knjige *Hrvati Papi — Papa Hrvatima*, Analiza poruka izrečenih povodom pastirskih pohoda Ivana Pavla II. Hrvatskoj 1994. i 1998. godine, Adamić — Riječka nadbiskupija, Rijeka, 2003.

1. Prvi pastirski pohod, 10. –11. rujna 1994.

Za vrijeme svojega pohoda Hrvatskoj Sveti Otac je boravio samo u Zagrebu. Odmah po slijetanju na hrvatsko tlo, 10. rujna, Papu i njegovu pratnju crkvenih dostojanstvenika dočekali su hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman te predstavnici Crkve u Hrvata kardinal Franjo Kuharić i brojni visoki crkveni i državni dužnosnici. Uslijedili su pozdravni govori dvojice poglavara, Svetoga Oca i dr. Tuđmana, a potom u zagrebačkoj katedrali i kardinala Kuharića. Tom je prigodom Sveti Otac posjetio grob tada još sluge Božjega Alojzija Stepinca. Sljedećega dana, 11. rujna, uslijedio je središnji događaj — svečano euharistijsko slavlje na zagrebačkom hipodromu, gdje je Sveti Otac uputio svoju pastirsku riječ svim okupljenim vjernicima, a u ime Crkve u Hrvata Papi se obratio kardinal Kuharić. Po završetku ovih povijesnih događanja Papa se u zagrebačkoj zračnoj luci oprostio prigodnim govorom od njemu dragoga hrvatskoga naroda, a i hrvatski narod od svoga Pape riječima koje je izrekao predsjednik Tuđman.

Prisjetimo se tih najvažnijih riječi i poruka:

1.1. Govori s hrvatske strane

»Hrvatski je narod tijekom cijele svoje povijesti, uz tisućljetnu težnju za svojom samostalnom i neovisnom hrvatskom državom, imao i veliku želju (...) da Hrvatsku posjeti Sveti Otac — Papa« i da ju »svojim blagoslovom ojača«. Bile su to riječi hrvatskoga predsjednika dr. Franje Tuđmana¹. Štujući Svetoga Oca »kao svoga zaštitnika« i prepoznajući u njemu »vrhovni moralni autoritet civiliziranoga čovječanstva«, Hrvatska Papin posjet doživljava ponajprije »kao dolazak apostola mira i donositelja utjehe... svim ljudima i narodima, što pate i stradavaju zbog nepravdi i nasilja«, naglasio je Predsjednik na početku svojega pozdravnog govora. Ističući da su Hrvati jedan od najstarijih naroda današnje Europe te ukazujući na njihovu višestoljetnu povezanost sa Svetom Stolicom, što je bilo od osobite važnosti »u doba nastajanja, izgradnje i obrane samosvojne hrvatske države«, Predsjednik je izrazio svoje duboko zadovoljstvo ponovnom uspostavom povijesnih veza između Hrvatske i Svete Stolice, koje su u komunističko doba bile silom spriječene. Pozivajući se na Svetoga Oca kao dosljednog zagovaratelja i neumornog promicatelja najviših kršćanskih načela, dr. Tuđman je istaknuo da je Papa prvi ustao »u zaštitu napadnutog hrvatskog naroda u njegovoj težnji da ostvari svoje pravo na slobodu i suverenost« te da je »probudio savjest Europe i svijet odlučnim pozivanjem na prestanak barbarske agresije na Hrvatsku, priznajući pravo hrvatskom narodu na svoju samostalnu i suverenu državu, u okviru demokratskog međunarodnog poretka.« Podsjećajući Svetoga Oca na opomene koje je on upućivao »ravnodušnom svijetu«, kako navodi dr. Tuđman, skrećući pozornost na činjenicu da je taj isti svijet barbarstvo nasilja i uništavanja kulturnih i vjerskih spomenika

1 Više u: Zoran Filipović, *Papa u Hrvata, Zoro—Naša ognjišta*, Zagreb—Tomislavgrad, 1995., str. 19–23.

te razaranja crkava i bolnica, kao i stradanja pučanstva »nehajno promatrao u Hrvatskoj«, Predsjednik je naglasio da sve to »obeščasćuje Europu i nagriza povjerenje ljudi i naroda u čitavu zapadnu uljudbu, u koju su polagali svoje nade.« S pozicije koju Sveta Stolica ima u okviru zemalja članica Europske zajednice, priznanjem državne samostalnosti i suverenosti RH 13. siječnja 1992., dajući tako primjer i poticaj ostalim zemljama članicama Zajednice, Sveta Stolica je, prema Predsjednikovim riječima, »zorno posvjedočila svoju brigu za sudbinu hrvatskoga naroda, koji joj za to ostaje trajno zahvalan. Jer s uspostavom i s međunarodnim priznanjem demokratske i suverene hrvatske države započelo je novo razdoblje hrvatske povijesti.« Svjestan brojnih sumnji i upita od strane Europe i svijeta glede višestoljetne težnje hrvatskoga naroda za svojom neovisnošću, dr. Tuđman je jasno dao do znanja da je Hrvatska »za uklanjanje svakog ekstremnog nacionalizma i fundamentalizma na ovom području« te da »srpskoj zajednici u Hrvatskoj jamči sva ljudska, vjerska i etnička prava, kao i talijanskoj i svakoj drugoj nacionalnoj manjini, u skladu s najvišim normama međunarodnih konvencija«. »Hrvatska«, istaknuo je on, »želi biti čimbenikom mira, stabilnosti međunarodnog poretka i suradnje među narodima i državama u ovom dijelu Europe«, no okončanje krize i uspostava mira na tlu bivše Jugoslavije ne predstavlja samo razgraničenje između pojedinih naroda već i nadilaženje različitih imperijalističkih i civilizacijskih previranja, što još složenijom čini zadaću normalizacije odnosa i uspostave pravednoga međunarodnog poretka, smatra dr. Tuđman. Kao znak trajnih sveza hrvatskoga naroda sa Svetom Stolicom, ali i kao znak mučeničke povijesti u kojoj je »hrvatsko nacionalno biće... više puta bilo razapinjano poput Krista na križu, ali je uvijek iznova nalazilo u sebi duhovne snage za nova uskrsnuća«, Predsjednik je Papi predao na dar »hrvatski križ«. Bio je to i izraz zahvalnosti hrvatskoga naroda Svetomu Ocu za svu plemenitost i hrabrost koju je pokazao u vrijeme najtežih trenutaka mlade hrvatske države.

U ime Crkve u Hrvata Svetom se Ocu obratio kardinal Franjo Kuharić². »Naša sloboda je otvorila vrata Vašem blagoslovljenom pohodu u Hrvatsku, u Zagreb, u ovu katedralu«, bile su Kardinalove riječi zahvale i ponosa na devetstoljetno postojanje Zagrebačke biskupije, koja je te godine slavila svoj veliki jubilej pod geslom: »U Tebe se, Gospodine, uzdam!« Uzdanje u Gospodina i u riječ Petrova nasljednika, Svetoga Oca, oko kojega se, prema Kardinalovim riječima, »zaista sabire sva naša prošlost i sadašnjost, naše radosti i žalosti, naše nade i tjeskobe, naše kajanje za sve promašaje, ali i pradjedovska i naša zahvalnost i vjernost«, značilo je u ondašnjim ratnim prilikama također i »svjetlo i izvor sigurnosti«. Iznoseći Svetomu Ocu brojno stanje klera, redovnika i redovnica Zagrebačke nadbiskupije, Kardinal je posebno istaknuo neke svjedoke svetosti Crkve u Hrvata, među kojima kao trajni »znak i simbol svih... iskušenja i ustrajne vjernosti Bogu i Crkvi« posebno svijetli lik zagrebačkoga nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca. Prema Kardinalovim riječima, najveća je vjerodostojnost Crkve upravo u »svetosti njezi-

2 Isto, str. 41–45.

nih sinova i kćeri« koji su svojom svetošću »kvasac duhovne i moralne obnove u Crkvi«, po kojoj ona postaje »kvasac moralnog ozdravljenja u narodima, u svijetu«. A upravo je moralno ozdravljenje bilo ono što je hrvatski narod nakon svih proživljenih ratnih strahota, patnji i gubitaka tako silno trebao. Na središnjem euharistijskom slavlju, 11. rujna, Kardinal je posebno ukazao na sve ranjene i prognane koji su »sa suzama u očima slavili« ovu svetu misu i na poseban način molili s Papom »za pravedan mir za sve, kako bi se mogli vratiti na svoja ognjišta mirni, sigurni i slobodni«. U tom smislu kardinal se obratio Svetomu Ocu riječima: »Sveti Oče, dolazite kao milosrdni Samaritanac ranjenoj Crkvi i našoj ranjenoj Domovini. Zalijte rane uljem Evanđelja!« Dolazak Svetoga Oca imao je ponajprije pastoralni zadatak — učvrstiti braću u vjeri. I upravo u vjeri, kako je to rekao Kardinal, »ustrajali smo sve do naših dana kroz trinaest stoljeća naše pripadnosti Rimokatoličkoj Crkvi«, stoga se može s ponosom reći »da odanost i vjernost Petrovim nasljednicima ulazi u sadržaj naše vjere«.

1.2. *Papa Hrvatima*

1.2.1. *U zagrebačkoj zračnoj luci 10. rujna*³

»Danas sam ovdje, u zemlji Hrvata, kao goloruki hodočasnik Evanđelja, koje je navještaj ljubavi, sloge i mira«, kazao je Sveti Otac u uvodnome dijelu svojega pozdravnog govora, obraćajući se svim stanovnicima Hrvatske, ali i šire. Pri tome je uputio posebni pozdrav Sarajevu, gradu mučeniku, koji je imao u planu posjetiti dva dana ranije, 8. rujna — kako bi donio »riječ utjehe i solidarnosti tamošnjem napaćenom narodu«, no iz objektivnih razloga to mu nije bilo omogućeno. Ovaj je pohod, prema njegovim riječima, »apostolsko hodočašće crkvenoga zajedništva, koje želi utvrditi postojeće veze između Petrove stolice i katolika u Hrvatskoj«, naglašujući da te stoljetne sveze »nikada nisu oslabile«. Mnogi su se naraštaji vjernika žrtvovali da bi drugima pružili bogatstvo Kristova Evanđelja. U tom smislu Papa je izrazio svoje veliko poštovanje onim hrvatskim vjernicima koji su se posebice istakli u evanđeoskim krepostima, ali i onim sinovima i kćerima »koji su posvjedočili svoju vjeru i hrabrost i u novije vrijeme, kada su se, u ime ljudskih prava i kršćanskog dostojanstva, suprotstavljali jarmu ateističkoga komunizma«. Osvrćući se na sadržaj Predsjednikova pozdravnog govora, Papa je naglasio da su upravo strašne patnje uvjetovane ratnim sukobima gotovo zasjenile radost proglašenja suvereniteta Hrvatske i mogućnosti otvorene razmjene diplomatskih predstavnika Hrvatske i Svete Stolice. Ipak, »služeći se svim raspoloživim sredstvima«, istaknuo je, Sveta se Stolica »nastavlja zalagati za svladavanje postojećih napetosti i za uspostavu pravde i mira na cijelom Balkanu«. Ta raditi na uspostavi mira »sveta je dužnost svakog vjernika«. Iako se radi o vrlo zahtjevnoj zadaći, »mir je uvijek moguć, ako ga se iskreno želi«, navodi on, no njega ponajprije treba »isprositi od Gospodina.« Temeljni zahtjev koji Papa postavlja je promica-

3 Usp. isto, str. 31–33.

nje »kulture mira, koja se nadahnjuje osjećajima snošljivosti i opće solidarnosti« i koja »ne odbacuje zdravo domoljublje«, pazeći pri tome da ne upadne u oblike nacionalističkih pretjerivanja i isključivosti znajući »da se rane uzrokovane mržnjom ne liječe zlopamćenjem, nego lijekom strpljenja i melemom oprosta; oprosta koji valja tražiti i dati.« Posvješćujući da je jedino s ovakvom impostacijom moguća realna uspostava mira, Papa je posebice apelirao da »oni koji su odgovorni za javnu vlast ove plemenite Nacije (...) uvijek slijede miran put u pronalaženju rješenja teških i osjetljivih, a još uvijek neriješenih pitanja« — pozivajući se pri tome na Isusove riječi: »Mir vama!«, u duhu kojih je i došao kao »hodočasnik pomirenja« i želeći da taj Božji Kristov mir uistinu zavlada na ovim prostorima. Čitava se Papina poruka izrečena hrvatskome narodu može, kako on to i sam ističe, izreći upravo riječju mir — »Mir vama!«

1.2.2. *Na Večernjoj u zagrebačkoj katedrali 10. rujna*⁴

U svojoj homiliji Sveti Otac se posebno obratio svećenicima i redovnicima Crkve u Hrvata ističući da upravo od njihove službe zavisi sveukupno djelovanje Crkve u svijetu, ali ne samo Crkve već i društvene zajednice budući da je današnji čovjek na osobit način potrebit Boga te je »u neprestanom traženju onoga što može dati smisao i vrijednost ljudskom životu«. Stoga je naglasio da su upravo svećenici potrebni svijetu »jer je Krist potreban svijetu«, a »Bogu posvećene osobe potrebne su jer čovjek mora biti neprestano pozivan na duhovne i vječne vrijednosti«, objašnjavajući dalje da »budućnost Crkve velikim dijelom zavisi od svetih svećenika i redovnika, zaljubljenih u Krista i punih žara za brata čovjeka«. Upravo u vrijeme kada je rat iskopao ponor mržnje na ovim prostorima, Papa je pozvao svećenike i redovnike na nimalo lagan zadatak — »pomiriti ljude s Bogom i čovjeka s čovjekom«. »To je vaša hitna dužnost«, naglasio je, pozivajući ih da budu uvjereni svjedoci Onoga koji, umirući, nije oklijevao reći: »Oče, oprosti im!« Stoga iz njihovih riječi i ponašanja treba uvijek zračiti »jasno uvjerenje da su svi ljudi, pripadali oni bilo kojem narodu ili etničkoj grupi, sinovi istog Oca koji je na nebesima«.

1.2.3. *Na Euharistijskome slavlju 11. rujna*⁵

»Danas se sjećamo početaka kršćanstva u ovoj zemlji, ne samo zato jer smo potaknuti razumljivim osjećajima ljubavi prema vlastitim korijenima, nego poglavito radi toga da zahvalimo Duhu Božjem, koji je tijekom 900 godina, stalno krijepio ovu Crkvu, i dao da bude živi znak ljubavi nebeskog Oca u hrvatskoj zemlji«, rekao je Sveti Otac u uvodnome dijelu svoje homilije, ističući nadalje kako su najstariju ispovijest vjere »Ti si Krist« (Mk 8, 29) među slavenskim narodima upravo Hrvati prvi izgovorili. Povijest hrvatskoga naroda, čije su stranice kroz patnje i kušnje ispisali brojni hrvatski sinovi i kćeri, postaje sada povijest milosti koja danas

4 Usp. isto, str. 53–55.

5 Usp. isto, str. 89–93.

predstavlja poticaj za razmišljanje o sadašnjosti, kao i poziv na izgradnju budućnosti. Time ona postaje, prema Papinom mišljenju, prije svega poziv da s punim pouzdanjem uzdignemo svoju žarku molitvu za mir koji se može ostvariti na ovim prostorima jedino uz uvjet da se ne zaboravi »da mnogi elementi ujedinjuju narode koji su danas u ratu« te da je upravo zato »hitno i nužno sakupiti sve ono što ujedinjuje, a to nije malo, i time graditi nove perspektive bratske solidarnosti«. Iako je to u ondašnjim prilikama moglo zazvučati pomalo utopijski, Papa je izričito naglasio da mir na Balkanu nije utopija, pače, »mir se nameće kao perspektiva povijesnog realizma«. Tu svoju tezu potkrijepio je sljedećim mislima: »Narodi ovih krajeva međusobno su se kroz stoljeća prihvaćali, ostvarivali su mnogovrsne razmjene... Zar nije zajedničko bogatstvo i tradicija vjerske snošljivosti, koja se održala kroz gotovo jedno tisućljeće, pa i kroz vrlo tamna razdoblja povijesti?« Polazeći od činjenice da se vjeri ne može i ne smije pripisivati fenomen nacionalističkih netrpeljivosti koji je, prema Papinom viđenju, bio prisutan u ovim krajevima, on je uputio poziv na zauzetost u stvaranju zajedništva ne samo kršćanima različitih crkvenih pripadnosti već i muslimanima koji su »znakovito prisutni na Balkanu«. Svi su pozvani ostvariti »civiliziran suživot u međusobnom poštovanju« hodeći samo jednim jedinim putem, a to je »put jedinstva i mira, koji nitko ne smije izbjegavati«, a koji »iziskuje sam razbor, još prije vjere«. Služeći se slikom dviju rijeka, Savom i Dunavom, koje protječu kroz hrvatsko i srpsko područje i povezuju ta područja sa zemljama Istočne, Središnje i Zapadne Europe, Papa je na metaforički način želio izreći nužnost susreta naroda koje ove dvije rijeke povezuju. »To posebno moraju ostvariti dvije kršćanske Crkve, Istočna i Zapadna, koje upravo u tim krajevima oduvijek žive zajedno«, zaključio je Papa. Na ostvarenje »puta jedinstva i mira« ukazuje i zemljopisni položaj balkanskih zemalja, prema kojemu su te dvije ratom zahvaćene strane obvezan prolaz između Bliskoga Istoka i Srednje Europe. Stoga je jedino u njihovoj međusobnoj suradnji i solidarnosti moguće riješiti goruće probleme znajući pritom da »napredak i dobro naroda na Balkanu imaju samo jedno ime: mir!«. Crkva u Hrvata je na to pozvana kategoričkim moralnim imperativom, koji je u osnovi vjerničke svijesti svaki put kada se nebeskom Ocu obraća molitvenim riječima »Oče naš«. Svaki oblik interpretacije molitve »Oče naš« koji ne bi isključivao negativne osjećaje srdžbe, zavisti ili pak namjere nasilja i osvete, bio bi »nedopustiva dvoličnost« jer »Oče naš« u svojoj biti sadrži određeni nacrt društva, shvaćen kao »jedna velika obitelj, u kojem se pojedinci i grupe osjećaju, bez okova diskriminacije, poštovani i voljeni«, a koji se izgrađuje »prema načelima bratske solidarnosti«. Takva se kultura solidarnosti stječe poglavito u obitelji i prenosi iskustvima stečenim u njoj. Stoga je Papa naglasio nužnost stvaranja takvih obitelji koje će biti kao »istinske škole ljubavi«, obitelji duboko ujedinjene i otvorene cijelom društvu; obitelji u kojima je ljudski život prihvaćen sa svetim poštovanjem od trenutka začeća i gdje se odgaja za ljubav prema svakom ljudskom biću, bez podjele na prijatelje i neprijatelje«. U tom smislu Papa je ponovno uputio poziv Crkvi u Hrvata da postane »promicateljica međusobnog oprostjenja i pomirenja« jer tražiti oprost i oprostiti jedine su pretpostavke istinskoga i trajnoga mira.

1.2.4. Pozdravna riječ mladima 11. rujna⁶

Zahvaljujući hrvatskoj mladeži na brojnom odazivu, Sveti Otac im je uputio svoju poruku ljubavi i mira ističući da su u izgradnji mira upravo oni pozvani u prve redove. Mir je moguće graditi jedino slušajući Isusa Krista koji je jedina »istina koja može dati smisao vašem životu i nadu vašoj budućnosti«. Ukoliko čovjek odbaci ili zapostavi Boga, neizbježno se počinje klanjati ispraznim idolima: bilo nacije, rase ili stranke — koje počinje obožavati, da bi potom u njihovo ime počeo opravdavati svaki oblik mržnje, diskriminacije ili sile, što je u apsolutnoj suprotnosti s Kristom i Kristovim pozivom. A Kristov je poziv mladima da odbace te napasti kako bi bili »radosni svjedoci novih vremena i pravi graditelji mira«. »To je teško, ali uzvišeno poslanje«, kazao je Sveti Otac u završnome dijelu svojega govora.

1.2.5. Opraštajna riječ hrvatskomu narodu 11. rujna⁷

Opraštajući se od sveukupnog hrvatskog puka, Sveti Otac je ponovio riječi »Mir vama!« ističući da je ovo bilo »hodočašće mira i zajedništva«. Papa je posebno naglasio da nakon ovoga susreta još više cijeni hrvatsku kršćansku i građansku zauzetost. »Vaša povijest neka uistinu bude 'učiteljica' sadašnjice«, kazao je podsjećajući na trinaeststoljetnu vjernost hrvatskoga naroda evanđeoskim vrednotama koje su vodile ovaj narod u mnogim teškim povijesnim prilikama, pa i u vrijeme postizanja vlastite neovisnosti. Stoga je Papa istaknuo: »... budite na visini tih njihovih primjera.« U dijelu govora o ljudskim pravima gdje je Papa istaknuo da uz pravo na opstanak svaki narod ima pravo i na političko priznanje — misleći ovdje poglavito na narode bivše Jugoslavije koji su bili ujedinjeni federalnim uređenjem, što je imalo za pretpostavku slobodu dotičnoga naroda u ujedinjavanju u jednu državu, ali istodobno i mogućnost slobodnog izlaženja iz njezinih okvira ako za to postoje razlozi uvjetovani određenim okolnostima — Papa je svoje obećanje zaključio riječima: »... mora se jasno ustvrditi da rat, koji je izbio na Balkanu i koji još uzrokuje brojne žrtve, nema nikakvo opravdanje.« U tom smislu još se jednom obratio svim Hrvatima riječima: »Imajte hrabrosti oprostiti i prihvatiti bližnjega...«, uz pojašnjenje da »oprostiti ne znači odustati od zakonskih sredstava pravne države«, već »osloboditi srce osjećaja osvete, koja nije spojiva s izgradnjom kulture ljubavi, u kojoj sudjeluje, svojim vlastitim doprinosom, svaki čovjek dobre volje«. Dobro mira ima svoj zadnji temelj uvijek »u srcu samoga Boga«, stoga jedino »vjera u Krista daje najsigurniji oslonac za očuvanje i promicanje ljudskog dostojanstva«.

6 Usp. isto, str. 101.

7 Usp. isto, str. 117–119.

2. *Drugi pastirski pohod, 2.–4. listopada 1998.*

Sveti Otac je u Hrvatsku, na svoje osamdeset i četvrto apostolsko putovanje izvan granica Italije, krenuo 2. listopada 1998. godine. U zagrebačkoj zračnoj luci Pleso dočekali su ga članovi Stalnoga vijeća Hrvatske biskupske konferencije i drugi predstavnici Crkve u Hrvata, kao i predstavnici državnoga Odbora za doček pod predsjedanjem dr. Franje Tuđmana. Nakon uobičajenoga blagoslova hrvatske zemlje i prigodnoga ceremonijala uslijedili su pozdravni govori dvojice poglavara, Svetoga Oca i predsjednika Tuđmana, a potom se Papa uputio prema zagrebačkoj katedrali gdje mu je riječ dobrodošlice uputio mons. Josip Bozanić, nadbiskup zagrebački. Nakon odlaska iz katedrale Papa se zaputio prema Nadbiskupskom dvoru. I tu je uslijedio pozdravni govor nadbiskupa Bozanića, u nazočnosti brojnih kardinala, biskupa, kao i svih biskupa Crkve u Hrvata. 3. listopada, za vrijeme središnjeg misnog slavlja u marijanskom svetištu Majke Božje u Mariji Bistrici, Svetome Ocu se u ime svih hrvatskih vjernika obratio nadbiskup Bozanić, nakon čega je uslijedila i Papina riječ Hrvatima. Na zamolbu nadbiskupa Bozanića izvršen je obred beatifikacije mučenika kardinala Alojzija Stepinca. Sveti je Otac održao prigodnu homiliju, a nakon misnoga slavlja uputio se prema bistričkoj bazilici i na kraju prema zagrebačkoj Apostolskoj nuncijaturi, gdje se susreo s predstavnicima kulturnih ustanova pod predsjedanjem dr. Stjepana Balobana. U nedjelju 4. listopada Sveti se Otac iz Nuncijature uputio prema zagrebačkoj zračnoj luci gdje su ga dočekali predstavnici gradskih vlasti i otpratili na put prema Splitsko-makarskoj nadbiskupiji. U zrakoplovnoj luci u Resniku Papu su dočekali i pozdravili mons. Ante Jurić, nadbiskup splitsko-makarski, s predstavnicima Županije i grada Splita. Misno je slavlje na Žnjanu Sveti Otac predvodio u koncelecijaciji kardinala Angela Sodana, Vinka Puljića i Franje Kuharića te nadbiskupa Josipa Bozanića, predsjednika HBK, s nadbiskupom domaćinom Antom Jurićem i ostalim biskupima iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine te ostalih susjednih zemalja. Po završetku Papa je obišao novi dio Splita došavši do katedrale sv. Dujma, gdje su ga pozdravili predstavnici Prvostolnoga kaptola. Nakon razgledavanja splitske prvostolnice uputio se u Nadbiskupski dvor gdje se susreo s hrvatskim biskupima. U ime HBK svoju pozdravnu riječ uputio mu je nadbiskup Bozanić, nakon čega je uslijedila Papina poruka. Pred ulazom u crkvu Gospe od Otoka u Solinu Svetog Oca je pozdravio nadbiskup Jurić, a potom je Papa uputio svoju riječ predstavnicima katoličkih pokreta i udruga, vjeroučiteljima i nastavnicima. Zahvalnost su mu izrazili i mnogobrojni vjernici koji su ga ispratili na njegovu putu od Gospe od Otoka u Solinu do zrakoplovne luke, gdje je predsjednik Tuđman održao kraći oproštajni govor.

2.1. Govori s hrvatske strane

Na početku svojega govora u zagrebačkoj zračnoj luci dr. Tuđman⁸ je izrazio iskrenu nadu da će Papa »i u prigodi ovog državnog i pastoralnog posjeta« svojim porukama učvrstiti vjeru hrvatskoga naroda »u nezamjenjivost kršćanske vizije za budućnost u današnjem svijetu«. Ovaj posjet Svetoga Oca ima, kako za Crkvu u Hrvata tako i za čitavi hrvatski narod i hrvatsku državu, posebno povijesno značenje. Ono se očituje u beatifikaciji kardinala Stepinca koji je bio osobno »žrtva dviju velikih ideologija prve polovine XX. stoljeća, nacizma i komunizma, ideologija bez Boga, koje su se borile za tijelo i dušu europskih ljudi i naroda«, što je naglasio dr. Tuđman ističući nadalje da je kardinal Stepinac bio »pastir svoga naroda, čiji su životni 'credo' i odanost hrvatskome narodu najbolje sažimale njegove riječi da bi bio 'ništarija' da nije bio uz svoj narod, koji se plebiscitarno izjasnio za svoju državu«. Stepinčevom beatifikacijom »odaje se priznanje istini i njezinoj žrtvi pred poviješću, ali i sadašnjošću, jer sa scene još nisu nestale snage koje bi hrvatskome narodu, Katoličkoj Crkvi i ovoj demokratskoj Hrvatskoj željele nametnuti krivnju za fašističke grijeh i zločine«, rekao je dr. Tuđman. Stoga se njegovim uzdizanjem na čast oltara odaje priznanje »svim žrtvama i mučenicima i fašističkog i komunističkog režima«. Oni koji osuđuju hrvatski narod i njihovu povijest zaboravljaju »da je profašistički režim Hrvatskoj bio nametnut, kao i svim drugim europskim zemljama te da je Hrvatska imala jači antifašistički pokret negoli u drugim europskim zemljama«. U nastavku svojega govora Predsjednik je s radošću izjavio da je Hrvatska ostvarila svoj »najuzvišeniji cilj« — oslobađanje okupiranih krajeva »koji su krvarili pod jugokomunističkom i srpskom agresijom i okupacijom«, povratak stotine tisuća prognanih, obnovu razorenih naselja i crkava. Pozivajući se na Papinu poruku o promicanju »kulture mira, koja se nadahnjuje osjećajima snošljivosti i opće solidarnosti«⁹, dr. Tuđman je naglasio da je »vođena takvom politikom« Hrvatska otvorila put i međunarodnoj zajednici za mirovne sporazume za Bosnu i Hercegovinu, kao i za mirnu reintegraciju hrvatskog Podunavlja i uspješno dovršenje mirovne misije UN-a. Četiri godine nakon Papina prvoga pohoda Hrvatskoj hrvatski je narod okrenut »prema novim mirnodopskim izazovima i zadaćama, jer svoju domovinu želi izgrađivati kao nezavisnu i slobodnu, ali i stabilnu i prosperitetnu, socijalnu državu«, kazao je dr. Tuđman ističući da mnogi još ne znaju ili zaboravljaju da je jedan od najstarijih europskih naroda — hrvatski narod »stoljećima stajao na braniku katoličanstva i svoje opstojnosti« te da je u zajedništvu s drugim narodima »dao Europi dio svog identiteta«, pridonoseći tako razvitku kršćanstva i današnje zapadne civilizacije. Jedna od bitnih dugotrajnih zadaća hrvatskoga društva u cijelosti je, prema predsjednikovim riječima, »ostvarenje moralnog i duhovnog preporoda, u smislu oslobađanja od negativnog komu-

8 Više u: KORADE-STUBLIĆ, *Bit ćete mi svjedoci — Ivan Pavao II. ponovno u Hrvatskoj*, AKD, Zagreb, 1998., str. 31–33. i AA. VV., *Hodočašće u znaku svjedočenja — Drugi pastoralni pohod Svetoga Oca Hrvatskoj*, 2. –4. listopada 1998., HBK, Zagreb, 1999., str. 323–324.

9 IVAN PAVAO II., *Enciklika Crkvi u Hrvata*, KS, Zagreb, 1998., str. 14.

nističkog naslijeđa, ali i sprječavanje širenja negativnih pojava suvremene civilizacije«. U vezi s time Predsjednik je istaknuo da Hrvatska vidi svoju budućnost u povezivanju sa zemljama »kojima povijesno i kulturno pripada«, stoga je nedopustivo bilo kakvo »ponavljanje kobnih povijesnih pogrešaka, odnosno namjera i planova o uključenju Hrvatske u nove balkanske ili jugoistočne integracije«. Budući da vlast demokratske Hrvatske želi »izgrađivati sveukupni društveni i državni život na načelima kršćanske civilizacije«, dr. Tuđman je u tome vidio razlog vršenju pritisaka na Hrvatsku od strane mnogih međunarodnih čimbenika, na način nametanja »obveza koje ne odgovaraju povijesnom trenutku, niti su s njima bile suočene druge zemlje«. Takav odnos prema Hrvatskoj nastavak je »one politike koja je htjela očuvati versaillesku Jugoslaviju, za koju je i kardinal Stepinac s pravom ustvrdio da je bila tamnica za hrvatski narod«, ali i posljedica neprihvatanja »čvrste veze između Svete Stolice i Hrvatske«. Zahvaljujući Svetomu Ocu na njegovoj angažiranosti za hrvatski narod »u ovo presudno doba uskrsnuća hrvatske slobode i državne suverenosti,« dr. Tuđman se obvezao da će ga današnja Hrvatska slijediti na putu »zauzimanja za puno poštovanje slobode i dostojanstva čovjekova i ravnopravnosti naroda na tegobnom putu izgradnje mira i sprječavanja svih zala i nepravdi u društvenom i međunarodnom životu.« S tim je obećanjem dr. Tuđman završio svoj pozdravni govor. U splitskoj je pak zračnoj luci naglasio da će Papine poruke biti »svijetao putokaz u izgradnji zdravog društva u našoj slobodnoj i nezavisnoj, demokratskoj i suverenoj nam Domovini«.

U svojem obraćanju Svetomu Ocu predstavnik Crkve u Hrvata, nadbiskup zagrebački mons. Josip Bozanić istaknuo je živo sjećanje Papinih prvotnih poruka hrvatskomu puku iz 1994. godine, kada je dolazio kao hodočasnik mira. »Sada ste po drugi put s nama u našoj domovini da nas još snažnije usmjerite prema evanđeoskim vrednotama i naznačite putove pravoga rasta.« U to ime Nadbiskup je istaknuo kako je »Božja providnost željela da 'Papa iz daleke zemlje' Poljske, koja nam je draga i bliska, proglasi blaženim mučenika komunizma dvadesetoga stoljeća« te da su to »znaci vremena kojima Bog progovara kako bi sve to postalo jasno i razumljivo«. »Vi ste znak Božje blizine svijetu«, kazao je Nadbiskup Svetomu Ocu. Središnji Nadbiskupov govor održan je u nacionalnom marijanskom svetištu u Mariji Bistrici gdje je rekao da je Sveti Otac spojio »dva velika središta hrvatske crkvene i državne povijesti — Zagreb i Split«, posvijestivši tako »potrebu i zadaću i crkvenog i državnog jedinstva«. Zahvaljujući Papi na dolasku u Mariju Bisticu glede beatifikacije sluga Božjega kardinala Stepinca, Nadbiskup je posebno naglasio duboku simboliku dana beatifikacije i dana kardinalove osude pred komunističkim sudom 3. listopada 1946. godine. U ime HBK podsjetio je da se Crkva u Hrvata nalazi pred mnogim izazovima te da je »polustoljetni period komunističke ateizacije i nedavni rat« ostavio na hrvatskom narodu vidljive tragove. U novim prilikama, poslije rušenja komunističkoga režima, crkvena su nastojanja ponajprije usmjerena na zaživljavanje duha Drugoga vatikanskog koncila, posebice na uključivanje »Kristovih vjernika laika u poslanje Crkve«, prema riječima iz Papine pobudnice »Christifideles laici« (O pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu). Te nove prilike u kojima se našlo hrvatsko društvo stvaraju »nagle promjene,

koje su povezane s procesom demokratizacije«, stoga je nova evangelizacija, prema Nadbiskupovim riječima, »prvenstveni pastoralni zadatak« Crkve u Hrvata, pri čemu posebno mjesto zauzima promicanje socijalnoga nauka Crkve.

U ime vjernika Splitsko–makarske nadbiskupije Papi se obratio mons. Ante Jurić¹⁰ koji je kazao da su Petrovi nasljednici »kroz sva teška stoljeća naše borbe za opstanak i očuvanje vjere podupirali, tješili i pomagali« hrvatski narod, što se posebno danas vidi u osobi Ivana Pavla II., čiji se pastirski pohod Hrvatskoj ovdje doživljava prvenstveno kao »znak potpore i zaštite«. U Solinu je pak u ime svih nazočnih zamolio Svetoga Oca sljedeće: »... poučite nas, ohrabrite nas, blagoslovite nas, da se učvrsti naša vjera, da se ojača naše ufanje, da se poveća naša ljubav.«

2.2. *Papa Hrvatima*

2.2.1. *U zagrebačkoj zračnoj luci 2. listopada*¹¹

Sveti je Otac svoje drugo apostolsko putovanje u Hrvatsku označio kao nastavak putovanja iz 1994. godine, ističući da ovaj put dolazi kao »hodočasnik Evanđelja slijedeći stope prvih svjedoka vjere« s ciljem ubiranja plodova »hrabroga svjedočanstva, što su ga pružali Pastiri i vjernici sve od prvih stoljeća kršćanstva«, a koji su se očitovali u naročito teškim povijesnim trenucima, ali i »u najnovije vrijeme, u doba strašnoga komunističkog progona«. Pored ubiranja »plodova svjedočanstva«, Papa je naglasio i drugotni cilj svojega dolaska, a to je: »učvrstiti svoju braću u vjeri«, zahvaljujući pri tome Gospodinu za bogatu povijest hrvatskoga katoličanstva. »Životno je važno«, istaknuo je Sveti Otac, »da hrvatski narod ostane vjeran svojim kršćanskim korijenima te da istodobno bude otvoren zahtjevima sadašnjega trenutka« koji, unatoč silnim teškoćama, daje i »utješne razloge nade«. Nakon »nasilnoga i krvavoga rata« hrvatski je narod usmjeren, prema Papinim riječima, na »liječenje dubokih rana sukoba, na istinsko pomirenje među svim etničkim, religioznim i političkim komponentama stanovništva i prema uvijek sve većoj demokratizaciji društva«, čemu se Sveti Otac raduje i što velikodušno podržava. Iako su ratne posljedice kao i način razmišljanja komunističkoga režima stvorile brojne zapreke i poteškoće, Sveti je Otac zamolio hrvatski narod da ne klone duhom ističući da se »solidarnom suradnjom svih mogu i u razmjerno kratkom roku naći prikladna rješenja, čak i za najsloženija pitanja«. Želja je Svetoga Oca »da se u ovome dijelu Europe više nikada ne ponove neljudska stanja« te da se to bolno i nadasve tragično iskustvo pretvori u »pouku sposobnu rasvijetliti umove i ojačati volje« naroda za istinsku suradnju i mir, a »miloj Hrvatskoj,« kako ju je Papa nazvao, želi »da iz davnih kršćanskih korijena ove zemlje provre bujica životne limfe, koja će sada, već u zoru novoga tisućljeća, osigurati procvat istinskoga humanizma za buduće naraštaje«.

10 Više u: *Hodočašće u znaku svjedočenja*, nav. dj., str. 242, 315.

11 Usp. IVAN PAVAO II., »Bit ćete mi svjedoci«, KS, Zagreb, 1998., str. 5–8.

2.2.2. *Pred zagrebačkom katedralom*¹²

Pozdravljajući cijeli hrvatski puk, Sveti se Otac s posebnom pozornošću obratio hrvatskoj mladeži — govoreći da mu je nadasve drago što ovo hodočašće započinje upravo »u znaku mladeži« te da u njima pozdravlja »budućnost ovih krajeva i Crkve u Hrvatskoj«. Njegove riječi mladima riječi su poticaja i ohrabrenja: »Krist danas kuca na vrata vaših srdaca: znajte ih otvoriti i primite Ga. On ima pravi odgovor na vaša očekivanja. (...) Nadahnjujte se na Evanđelju! U svjetlu ćete njegova nauka moći razvijati kritički duh za suočavanje s modnim konformizmima te u svoju sredinu unositi novinu evanđeoskih blaženstava, koja oslobađa. Naučite razlikovati dobro od zla i ne biti površni u prosuđivanju.« Uz rečeno, Papa je pozvao svakoga hrvatskog građanina, a napose hrvatske vjernike, na preuzimanje svojega dijela odgovornosti za boljitak cjelokupne države Hrvatske ističući da će njezina budućnost biti bolja »u onoj mjeri u kojoj se svatko (...) bude znao zauzeti za poboljšanje samoga sebe«, a to pretpostavlja odvažno sučeljavanje sa životnim teškoćama, različitim protivštinama i sl., tražeći rješenja u riječima i pouci Evanđelja. U tome smislu Papa je naglasio: »Znajte ponovno otkriti bogatstvo vjere te iz nje ga crpiti snagu za odvažno i dosljedno svjedočenje« ne malaksajući pri tome jer je, kako je i sam kardinal Stepinac istaknuo, malodušnost »nedostojna katolika, koji se diče ovim velikim imenom, kao što je ime Boga našega«. I citirajući upravo ovoga blaženika, Sveti Otac je još jednom potaknuo mlade riječima: »Neka nikada ne iščezne vaš mladenački zanos, napajan na živoj vjeri u Boga.« Osvrćući se ponovno na svoj prijašnji boravak u Hrvatskoj 1994. godine, Papa je s radošću konstatirao da je Hrvatska zauvijek »okrenula bolnu granicu svoje povijesti te ostavila iza leđa strašne tragedije XX. stoljeća, kako bi na novo tisućljeće mogla gledati sa žarkom žudnjom za mirom, slobodom, solidarnošću i suradnjom među narodima.« Ističući svoju želju da se i u ovoj zemlji u sve savršenijem obliku priznaju i prihvaćaju temeljna prava ljudske osobe, Papa je posebno naglasio da se »stupanj civilizacije jednoga naroda mjeri osjetljivošću koju pokazuje prema svojim najslabijim članovima i onima koji su slabije životne sreće te nastojanjem kojim se zauzima za njihov ponovni oporavak i potpuno uključenje u društveni život«. U taj projekt ljudskoga promaknuća ponajprije je pozvana Crkva koja svojim propovijedanjem Kristova Evanđelja i odgojem savjesti može dati značajan doprinos, ali ne mimo vjernika, već upravo njihovim osobnim molitvenim doprinosom jer, prema njegovim riječima, »upravo se u molitvi otvaraju obzori stalne spasenjske Božje prisutnosti u životu svake osobe i svakoga naroda«.

2.2.3. *U svetištu Majke Božje u Mariji Bistrici 3. listopada*¹³

Započinjući svoju homiliju tumačenjem Isusovih riječi o pšeničnome zrnu koje »ako li umre, daje obilat rod« (Iv 12, 24), što na neki način obuhvaća cijeli vazmeni

¹² Usp. isto, str. 9–13.

¹³ Usp. isto, str. 14–20.

događaj smrti i uskrsnuća, Sveti je Otac istaknuo da je upravo kardinal Stepinac »na jedinstven način sudjelovao u Vazmenom Otajstvu: poput pšeničnoga zrna pade na zemlju, na ovu hrvatsku zemlju te je, umrijevši, donio obilat rod«, pri čemu je radost hrvatskoga naroda, pa i Pape, opravdana upravo ovom prigodom predanja novoga ploda svetosti »što ga hrvatska zemlja pruža Crkvi u osobi mučenika Alojzija Stepinca«. Mnogi su hrvatski mučenici tijekom povijesti, ujedinjujući svoje žrtve s Kristovim patnjama, »pružili posebno svjedočanstvo, koje unatoč zubu vremena, ništa ne gubi na svojoj rječitosti, nego nastavlja izgaravati svjetlo i širiti nadu«, kazao je Sveti Otac ukazujući na kardinala Stepinca koji »nije prolio krv u doslovnom smislu riječi«, ali »svima su nam poznate okolnosti ove smrti« — stoga »podnijevši u svojem tijelu i duhu okrutnosti komunističkoga sustava (...) kardinal Alojzije Stepinac sada se povjerava sjećanju svojih sunarodnjaka s blistavim znamenjima mučeništva«. U nastavku svojega govora naglasio je kako se u Stepinčevoj osobi objedinjuje »cjelokupna tragedija koja je pogodila hrvatsko pučanstvo i Europu tijekom ovoga stoljeća, obilježena trima velikim zlima: fašizmom, nacizmom i komunizmom«, pa ovaj blaženik svojim ljudskim i duhovnim životom pruža, osobito svojem narodu, »svojevrni kompas da bi se znao orijentirati« prema glavnim točkama smjerokaza, a one su: vjera u Boga, poštivanje čovjeka, ljubav prema svima sve do praštanja i jedinstvo s Crkvom, imajući pri tome na umu bezuvjetno slijeđenje istine. Jer »istina nije roba kojom se može trgovati«, naglasio je Sveti Otac.

2.2.4. *U Apostolskoj nuncijaturi 3. listopada*¹⁴

Svoju je pastirsku riječ u Apostolskoj nuncijaturi uputio ponajprije predstavnicima kulture i znanosti kako bi još jednom jasno potvrdio da »Crkva poštuje i cijeni umni rad kao plod stvaralaštva ljudskoga duha« te da su upravo kršćani pozvani »unositi svjetlo Evanđelja u različite stvarnosti društvenog života, uključujući, dakle, i svijet kulture«. Budući da se u cijeloj Europi, a time i u Hrvatskoj, događaju različite znakovite promjene koje sa sobom nose i određene poteškoće na koje valja znati prikladno odgovoriti, Papa je naglasio da »nema uistinu pravoga napretka bez poštivanja etičkog opsega kulture, znanstvenog istraživanja i cjelokupne ljudske djelatnosti«. Svaki današnji etički relativizam, prema Papinom mišljenju, pogoduje ekspanziji postupaka koji vrijeđaju dostojanstvo ljudske osobe i onemogućuju humanistički razvoj na raznim područjima života. Stoga je on istaknuo da se dobro osobe, što je i konačna svrha svakoga kulturnog i znanstvenog zalaganja, nikada ne može rastaviti od skrbi za opće dobro. U tome smislu svaki oblik kulturnoga ili znanstvenoga zalaganja mora imati za prioritet »velikodušno i nesebično služenje čovjeku i društvu«, što je zadaća i Crkve. Iz toga proizlazi Papin zaključak da je »služenje čovjeku susretište Crkve sa svijetom znanosti i kulture«. Crkva se, prema njegovom mišljenju, kroz povijest pokazivala uvijek krajnje

¹⁴ Usp. isto, str. 21–26.

osjetljivom za kulturne vrijednosti i razna znanstvena istraživanja, što je evidentno i kroz hrvatsku nacionalnu povijest. To obvezuje da se u ovim krajevima u kojima se susreću različiti svjetonazori nastavi »zajedničko zalaganje za kulturu, ne upadajući u neplodna suočavanja, nego gajeći poštivanje i pomirbu«. To ne znači odricanje vlastitoga identiteta i kulture jer »korijeni, baština i identitet svakoga naroda u svemu što im je istinski ljudsko, predstavljaju bogatstvo za međunarodnu zajednicu«, kazao je Sveti Otac nazočnima.

2.2.5. *Na splitskome Žnjanu 4. listopada*¹⁵

Prisjećajući se višestoljetne povijesti kršćanstva na ovim prostorima, Sveti je Otac naglasio kako su upravo ti začeci kršćanstva Božjom providnošću oblikovali nacionalnu baštinu ovoga naroda, imajući pri tome na umu dvostruki razlog zahvale Bogu: za dar poziva na vjeru i za njezine plodove koji se očituju u hrvatskoj kulturnoj baštini sve do današnjih dana. Današnje prilike zahtijevaju širenje tih »plodova« na način adekvatan vremenu i zahtjevima situacije, iz čega proizlazi nužnost nove evangelizacije koja će biti nova u načinu, ali nepromijenjeno trajna u istinama koje treba navješćivati, što je vrlo kompleksna zadaća. U današnjim prilikama s uspostavom slobodne i suverene države Hrvatske očekuje se, prema Papinim riječima, »novo proljeće« na ovim prostorima, a to znači da su kršćani »danas pozvani dati novo lice svojoj domovini«, posebice na planu etike i morala hrvatskoga društva. Ta je zadaća ponovnoga učvršćivanja temeljnih etičkih i moralnih vrijednosti žurna »jer bez tih vrijednosti nema ni prave slobode ni istinske demokracije«, naglasio je Papa ponovno posvjescujući hrvatskim katolicima obvezu i nužnost preuzimanja svojega dijela odgovornosti za sveopći boljitak hrvatske države, kao i za promaknuće »dobra na što nas poziva i sama vjera« koja, prema njegovim riječima, »uvijek potiče na služenje drugima, na služenje sugrađanima na koje se gleda kao na braću«. Papa i ovim govorom o obnovi i učvršćenju temeljnih etičkih i moralnih normi društva ponovno poziva hrvatski vjerni puk na plodonosno zajedništvo sa svim građanima Hrvatske pružajući tako djelotvorno svjedočanstvo duboko življene vjere.

2.2.6. *Poruka hrvatskim biskupima 4. listopada*¹⁶

Sveti Otac je pozvao hrvatske biskupe da ostanu uvijek u zajedništvu s Rimskim biskupom, članovima Biskupskoga zbora, a posebice s biskupima Bosne i Hercegovine. Ukazujući na posebnost današnjih prilika koje traže »obnovljeno propovijedanje Kristova Evanđelja u svim društvenim sredinama«, novu evangelizaciju te posvjescujući temeljnih općeljudskih i kršćanskih vrijednosti, Papa je naglasio da ona nužno zahtijevaju i pokretanje svih raspoloživih snaga Crkve. Jedan od poticaja toj novoj evangelizaciji je i promicanje ekumenskoga dijaloga s drugim kršćanskim Crkvama i zajednicama, na čemu, prema njegovim riječima,

15 Usp. isto, str. 27–35.

16 Usp. isto, str. 36–42.

ne bi trebalo posustati. Na biskupima je također da pronađu prikladne načine pružanja pomoći današnjemu čovjeku kojemu je prijeko potrebno »upoznati i usvojiti vlastito dostojanstvo« te mu dati jasne spoznaje o naravi i pozivu obitelji, a osobito o pravu na život još nerođena djeteta. Ističući obvezu promaknuća prava na život, Papa je kazao da je obrana života sastavni dio poslanja Crkve, napose danas kad je ljudski život zastrašujuće ugrožen prevlašću »kulture smrti« nad »kulturom života«.

2.2.7. U Solinu 4. listopada¹⁷

»Ovdje je vrelo vašega identiteta«, rekao je Sveti Otac na početku svojega govora nazočnim vjeroučiteljima, nastavnicima, predstavnicima različitih crkvenih pokreta i svima ostalima. Ističući geslo svojega pastirskog pohoda: »Bit ćete mi svjedoci«, Papa je pozvao sve nazočne na djelotvorno svjedočenje Krista: svatko to treba činiti u sredini u kojoj živi i radi i svatko prema primljenim darovima, odnosno karizmama koje »Duh Sveti ne prestaje dijeliti radi izgradnje Kraljevstva Božjega i dobra čovječanstva«. U tome smislu on je naglasio važnost promicanja zdravoga pluralizma raznih oblika udruživanja odbacujući pri tome svaku isključivost. Posebno je značajna njegova teza da »ulaganje u odgoj novih naraštaja znači ulaganje u budućnost Crkve i nacije«, čime je potvrdio već rečeno da se »budućnost čovječanstva nalazi u rukama onih koji su sposobni budućim naraštajima prenijeti razloge života i smrti«¹⁸. Stoga pred vjeroučiteljima stoji ozbiljan zahtjev: »... pomagati mladeži da se, svladavajući u svjetlu Evanđelja teškoće na koje nailazi u svojem ljudskom i duhovnom sazrijevanju, uključi u Crkvu i društvo« te da »u izlaganju razloga života i nade, ponude što produbljeniju i jasniju spoznaju Boga i povijesti spasenja«, pri čemu svaki školski sat vjeronauka treba zapravo biti »priroda za svjedočenje«. Pozivajući hrvatsku mladež da već danas radosno prihvati Krista koji je *put, istina i život* (usp. Iv 14, 6), i nađe svoje mjesto u Crkvi i društvu, Sveti je Otac ukazao na neke bitne smjernice njihova mladenačkog puta. Između ostaloga, naglasio je važnost izbora pravih, a ne prividnih vrijednosti; prave, a ne iskrivljene ili polovične istine, uz očinsko upozorenje: »Ne vjerujte onima koji vam obećavaju lagana rješenja. Bez žrtve se ne može sagraditi ništa veliko.« U tome je duhu Papa završio svoj govor.

2.2.8. U splitskoj zračnoj luci 4. listopada¹⁹

U svojem oproštajnom govoru Papa je, između ostaloga, analizirao aktualno stanje hrvatskoga društva, ističući da je vidio »društvo koje želi graditi svoju sadašnjost i budućnost na čvrstim temeljima demokracije, u posvemašnjoj vjernosti svojoj povijesti prožetoj kršćanstvom te se s potpunim pravom uključiti u zbor ostalih

17 Usp. isto, str. 43–48.

18 Pastor. konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu (*Gaudium et spes*) u: Dokumenti drugog vaticanskog koncila, KS, Zagreb, 1993., pog. 2, str. 661.

19 Usp. *Hodočašće u znaku svjedočenja*, nav. dj., str. 325–326.

europskih nacija«. Ova nacija, kako je to Papa naglasio, posjeduje »potrebne darove da bi se suočila s izazovima sadašnjega trenutka«, stoga je zajedničkim zalaganjem svih građana »moguće nastaviti ni malo laku demokratizaciju društva i njegovih građanskih ustanova«. Crkva daje svoj obol izgradnji demokracije na ovim prostorima »izlaganjem svojega društvenog nauka i stavljanjem na raspolaganje svojih ustanova za odgoj novih naraštaja« te potičući sve hrvatske vjernike »da djelotvorno surađuju... u sadašnjem radu na demokratizaciji širokih područja društvenog, političkog, kulturnog i gospodarskog života zemlje, promičući tako skladan razvoj sveukupnog hrvatskog društva«, kazao je na kraju Sveti Otac.

Zaključak

Ako bismo ukratko saželi sve riječi i poruke izrečene tijekom prethodna dva pastoralna pohoda Svetog Oca Hrvatskoj (1994. i 1998.), mogli bismo reći da su Hrvati, kroz svoje predstavnike, još jednom posvjedočili svoju višestoljetnu vjernost Svetoj Stolici, uz želju i obećanje da svoju državu i sveukupno društvo grade na čvrstim temeljima demokracije, u posvemašnjoj vjernosti svojoj bogatoj kršćansko–povijesnoj baštini, o čemu je i Sveti Otac govorio. On je pak pozvao sav hrvatski narod na etičko–moralnu obnovu društva koja se treba temeljiti na evanđeoskim načelima ljubavi, mira, međusobne solidarnosti, što nužno uključuje otvorenost za dijalog, odnosno evangelizaciju kulture te za ekumenski i međureligijski dijalog, a sve to za sadašnji i budući boljitak čitavog hrvatskog naroda, države i svih njezinih građana.

THE CROATS TO THE POPE — THE POPE TO THE CROATS

Ksenija RUKAVINA

Summary

The article presents a brief survey of the messages uttered in the course of the Holy Father's, Pope John Paul II's, two pastoral visits to Croatia in 1994 and 1998 by the high-ranking officials of both Church and state on the one hand, and of the Pope on the other. The aim of the author is to point out ways in which these correspond, and ways in which these may depart from the perception and reception of the said messages, with consideration to the social/historical and cultural circumstances of that time. Thus the article traces the Pope's visit chronologically, and focuses on the principal speakers: the Holy Father, Dr. Franjo Tuđman, the first Croatian President, Franjo Cardinal Kuharić, Msgr. Josip Bozanić, Archbishop of Zagreb, and Msgr. Ante Jurić, Archbishop of Split–Makarska. Their words and messages are a reflection of the permanent dialogue between the Holy See and Croatia, a dialogue in which Croatian history is interwoven with the present time. Therefore the focus of our study shall be upon the words which were uttered.

The motto of the Pope's first visit on September 10 to 11, 1994 was, »The Pope is with you!« At a time when the wounds of war were still festering, and battles were still being fought for the liberation of occupied regions of Croatia; at a time when Croatia was encumbered by problems of the evacuated, exiled and refugee populations, this motto was truly meaningful. So too were the Pope's messages of peace, and the cries, pleas, and pledges of the Croatian faithful to their Pope.

Four years later in 1998, during the post-war reconstruction period, the Pope came for a second time on October 2 — 4, and his motto then was, »You shall be my witnesses!« This motto is at the core of all of the Popes messages and teachings. The purpose of his second visit was to strengthen bonds within the Catholic Church and the Croatian nation, thereby giving a substantial contribution to national unity and communion. Through his sojourn in Zagreb and Split he created a bond between the two martyrs, Cardinal Alojzije Stepinac and St. Dujam, thus linking and consecrating the history of Christian martyrdom in this region of the world. As Msgr. Josip Bozanić, Archbishop of Zagreb, expressed, ours was a history of »both martyrdom and devotion to Mary, in a word, a testimony to the faith.«

On the occasion of his third visit at the beginning of the third millennium, the Holy Father will place an emphasis on the necessity for a faith based on testimony and martyrdom. Is this coming visit to be a continuation of the dialogue begun during the first two visits, or is it to mean a new start? This is a question which must be asked by each one of us. Therefore, this article wishes to present those beautiful, moving words addressed by the Croats to the Pope and by the Pope to the Croats in order that we might prepare ourselves well for this magnificent and graced event — the third pastoral visit of the Holy Father to Croatia.

